

Tentoonstelling “Vluchten is van alle tijden”

in de bibliotheek van Zemst tussen 11 oktober en 11 november 2004.

Verslag opgemaakt door Josée Goethals (secretaris van de vzw AZIZ),
Hertevoetweg 12, 1982 Zemst, tel 015 62 11 87 / 0486 51 24 90

Hoe het initiatief ontstond

Alles begon met in september 2003 met een bezoek aan de tentoonstelling Grozny in Ieper en aan de tentoonstelling ‘vluchten is van alle tijden’ in **Mesen**, 8 Km ten zuiden van Ieper. In Mesen gaven Jan Hardeman en Marieke Demeester uitleg over de gravure “Exode juin ’40 France” van Frans Masereel en over hun methode om foto’s van vroegere vluchtelingen uit eigen streek te mengen met foto’s van huidige vluchtelingen uit diverse landen. Ze waren bereid om hun materialen gratis uit te lenen. Zo’n aanbod laat je niet liggen!

Organisatoren

Initiatiefnemer was de vzw AZIZ (Asielzoekers Integratie Zemst).
Medewerker was de lokale historische vereniging De Semse.

Doelstelling en methode

De tentoonstelling in Zemst nam de titel en de methode over van de eerder opgezette tentoonstelling in Mesen. Dit betekent dat er parallellen werden getoond tussen vluchtelingen van eigen land tijdens de twee Wereldoorlogen enerzijds en vluchtelingen van diverse landen in de huidige tijd.

De doelstelling was tweevoudig (nadere uitleg infra, fragmenten):

- 1) De bevolking informeren over de manier waarop de asielprocedure in België tot dan toe omgaat met oorlogsvluchtelingen.
- 2) Bij de bevolking meer begrip en medeleven opwekken voor oorlogsvluchtelingen van nu en het homogene en negatief ingevulde beeld van “asielzoekers” doorbreken.

Inhoud

Het meest opvallende stuk van de tentoonstelling was de unieke kopie (2m hoog en 33 m lang) van de gravure EXODE JUIN ’40 France, waarmee Frans Masereel de verschrikking van oorlog en bombardementen tekende. Zoals supra vermeld werd deze kopie ontleend aan het Gravin Adelahuis te Mesen en gratis ter beschikking gesteld door de Elfnovembergroep Kemmel.

De vzw De Semse toonde foto’s van Zemstse vluchtelingen tijdens de wereldoorlogen 1914-18 en 1940-45.

De vzw AZIZ toonde foto’s en documentatie rond oorlogsvluchtelingen van nu.

Omdat een overzicht van de vele conflicthaarden die oorlogsvluchtelingen produceren onmogelijk is, werd een selectie gemaakt die verschillende situaties van vluchtelingen illustreert. Dit gebeurde aan de hand van Vier panelen met foto’s en teksten:

- Afghaanse vluchtelingen die terugkeren naar een land dat nog niet veilig is,
- Tsjetsjeense vluchtelingen van een oorlog die niet als een oorlog erkend wordt,
- de steeds nieuwe golven van vluchtelingen in Afrika,
- de situatie van de Palestijnen als ‘eeuwige’ vluchtelingen.

Eén paneel gaf informatie over de verschillende categorieën van vluchtelingen in het geheel van de ‘asielzoekers’ en het feit dat België als enig land van de oude Europese Unie geen statuut voor oorlogsvluchtelingen voorziet (tot dan toe).

Een brochure ondersteunde de tentoonstelling met toelichtingen over:

- de gravure van Frans Masereel
- vluchtverhalen van Zemstenaren gedurende de eerste en tweede wereldoorlog
- informatie over de Conventie van Genève en de asielprocedure in België
- getuigenissen van vluchtelingen van nu
- bibliografie

Steun

De tentoonstelling kwam tot stand met de financiële en logistieke steun van:

- het Fonds Celina Ramos van de Koning Boudewijn Stichting,
- het Gemeentebestuur van Zemst,
- het Hoog Commissariaat van de Verenigde Naties voor Vluchtelingen (UNHCR), zetel Brussel
- OCIV / Vluchtelingenwerk Vlaanderen.

en met de professionele / inhoudelijke hulp van:

- Diederik Kramers en zijn medewerkers van UNHCR Brussel
- Pieter De Gryse en medewerkers, Vluchtelingenwerk Vlaanderen
- graficus Els Voeten
- fotograaf Marcel Van Coile
- bibliotheek Zemst
- Paul en Annie Delperdange, Wereldwinkel
- Roger Van Kerckhoven, De Semse
- Agnes Cruysweegs, voorzitter AZIZ.

Randactiviteiten

- **dinsdag 12 oktober, 20u. openingsavond**
Roger Van Kerckhoven (De Semse) sprak over de verschrikkingen die de mensen van Zemst in de eerste oorlogsdagen van 1914 ondergingen.
De avond werd bijgewoond door een 60-tal personen.
- **zaterdag 16 oktober, 9u – 12u.30 verwendag van de bibliotheek**
Deze jaarlijks terugkerende activiteit van de bibliotheek kreeg een meerwaarde door de tentoonstelling, de muzikale omlijsting door de ud-spelers Fr. Van de Peer en S. Duglass, en met de Afghaanse versnaperingen.
- **dinsdag 19 okt, 14u: namiddag voor de senioren van Zemst.**
Jean Vanhaecht greep de tentoonstelling aan om Toine Van Noyen te interviewen over de vluchtelingen van Zemst tijdens de oorlog van 1940-45.
De namiddag werd bijgewoond door een 40-tal personen.
- **vrijdag 22 okt, 20u: informatieavond “Islam, bevrijdend? bedreigend?”**
Drie samenwerkende verenigingen, 11.11.11, Wereldwinkel en AZIZ, hadden journaliste Catherine Vuylsteke uitgenodigd. Zij sprak over de politieke acties van de islam en het islamisme.
De avond werd bijgewoond door een 70-tal personen.
- **Woensdag 19 november, afsluitingsavond over de vluchtelingen van heden.**
Auteur en acteur Michael De Cock, bekend door zijn boek ‘op een onzeker uur’ en de vluchtverhalen die hij in een vrachtwagen vertelde (2003), bracht de aangrijpende verhalen van een Tsjetsjeense en een Peruaanse man.
Diederik Kramers van UNHCR sprak over de opvang van vluchtelingen in de wereld; Pieter De Gryse van Vluchtelingenwerk Vlaanderen over de oorlogsvluchtelingen in België. Het ensemble Viertakt zorgt voor muzikale intermezzo’s.
De avond werd bijgewoond door een 80-tal personen.
- **Op diverse data hebben zes van de acht basisscholen** van de gemeente, met samen 194 leerlingen, de tentoonstelling bezocht en uitleg gekregen van Josée Goethals (vluchtelingen van nu) en Roger Van Kerckhoven (vluchtelingen van Zemst vroeger). Alle kinderen en de leraars kregen een brochure van de tentoonstelling.

Weerklank in de media

- Zemst info wijdde in september, november en december, een kort artikel met foto's aan de tentoonstelling.
- De Mechelse streekkrant vond het opportuun om een interview te plaatsen van een erkende vluchteling die in Zemst woont
- Ring TV maakte een reportage over de tentoonstelling met uitgebreid interview van Josée Goethals.
- OCIV/Vluchtelingenwerk gaf toelichting over de tentoonstelling in de elektronische nieuwsbrief e-fugee.
- In UNHCR News Stories 28 november 2004 noteerde Diederik Kramers de inhoud van de openingsavond over de Zemstse vluchtelingen en de reflecties erop van een Zemste en Tsjetsjeense persoon.

Opvolging

- OCIV / Vluchtelingenwerk engageerde zich om de panelen over vluchtelingen van nu uit Afghanistan, Tsjetsjenië, Palestina en Afrika bij andere vluchtelingenorganisaties in Vlaanderen te introduceren voor verder gebruik.
- VTGA (Vereniging van de Tsjetsjeense Gemeenschap in Antwerpen) gebruikt het paneel over Tsjetsjenië tijdens de Solidariteitsdag van Russisch sprekers in Berchem, 11 december.

Fragmenten van toespraken / opvolging

Josée Goethals (secretaris AZIZ) tijdens de openingsavond van 12 oktober 2004 Toelichting bij de tweevoudige doelstelling van de tentoonstelling

1) De bevolking informeren over de manier waarop de asielprocedure in België omgaat met oorlogsvluchtelingen.

“Dit is een bijzondere doelstelling van de vluchtelingenorganisatie AZIZ, als onderdeel van de grote koepel Vluchtelingenwerk Vlaanderen (vroeger OCIV).

Al in 1998 (dus 6 jaar geleden) organiseerde OCIV een campagne om aan de bevolking duidelijk te maken dat België geen beleid had voor oorlogsvluchtelingen. Deze lacune is er nu nog altijd.

België toetst alle binnenkomende vluchtelingen – tegenwoordig heten ze asielzoekers - aan de Conventie van Genève, die alleen het statuut van ‘erkende vluchteling’ voorziet voor wie kan aantonen dat hij/zij persoonlijk in levensbedreigend gevaar was in zijn/haar land van herkomst. Oorlogsvluchtelingen zijn niet altijd persoonlijk in gevaar geweest of kunnen het niet bewijzen. Toch was hun vlucht noodzakelijk, net zoals dat voor onze bevolking tijdens de twee wereldoorlogen van de XXe eeuw noodzakelijk was.

Andere lidstaten van de vroegere 15 in de Europese Unie voorzien een statuut van tijdelijke bescherming voor oorlogsvluchtelingen. Als enige lidstaat doet België dat niet!

De overheid lost deze lacune op verschillende manieren op: door het dossier te bevriezen in de asielprocedure (wat betekent dat personen verplicht in een centrum moeten blijven en niet mogen werken), door een uitwijzingsbevel te geven maar dat dan te verlengen (wat eveneens betekent: niet kunnen werken), door een uitzonderlijk tijdelijk statuut in te stellen voor een bepaalde nationaliteit (zoals voor de Kosovaren en nu voor Afghanen), of gewoonweg door de oorlogsvluchteling naar de illegaliteit te verwijzen maar niet uit te wijzen.

Uitwijzen kan niet omdat het Verdrag van Genève en het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens verbieden dat mensen zouden teruggedreven worden naar een levensbedreigende situatie in hun land van herkomst.

Toen minister Dewael op 4 oktober II. beweerde “dat de overheid machteloos staat tegenover illegalen”, zegde hij dus maar een deel van de waarheid: hijzelf is

verantwoordelijk voor een groot aantal illegalen doordat hij het tekort in zijn beleid niet oplost. De bevolking heeft er recht op om dit te weten.

2) Het tweede doel van de tentoonstelling is een doel van menselijkheid.

Dit doel wordt gedragen door de beide verenigingen AZIZ en De Semse. De tentoonstelling toont foto's over vluchtelingen van Zemst. De brochure en de openingsavond bevatten verhalen over vluchtelingen van Zemst. Het is goed dat we daarbij stilstaan. De beide verenigingen hebben in het bijzonder de ouderen, maar ook de schoolkinderen en de jeugd uitgenodigd om te herdenken welke gruwelen er in Zemst zijn gebeurd en wat de mensen van toen hebben meegemaakt. We zien en horen iedere dag berichten over de oorlogen van nu. En oorlog betekent miserie. Oorlog betekent dat er ook vluchtelingen zijn.
De vluchtelingen van nu zijn niet minder waard dan de vluchtelingen van het eigen volk vroeger.

Met de tentoonstelling willen we de bevolking doen nadenken en medeleven opwekken voor de oorlogsvluchtelingen van nu. Nadenken en medeleven. Dat zijn toch basiswaarden van beschaving? Waar is de kritische zin die we van de Verlichting hebben meegekregen? Waar is de naastenliefde die we vanuit de godsdienst hebben meegekregen? We mogen ons niet laten meeslepen door de eenzijdige beeldvorming en stemmingmakerij die ons tegenwoordig in zo grote mate opgedrongen worden.”

Josée Goethals (secretaris AZIZ) tijdens de afsluitingsavond van 10 november

“Ik wil twee gedachten meegeven”.

1) Willen we aub ook aandacht besteden aan de doden van andere volkeren die nu, in de tijd van vandaag sterven onder oorlog en repressie ?

De doden aan Amerikaanse, Israëliëse zijde, bij de medewerkers van ngo's zoals Artsen zonder grenzen, bij de gegijsselde kinderen van Beslan ...worden nauwkeurig geteld.

Daartegenover wordt het veel groter aantal doden aan Iraakse, Palestijnse, Afghaanse, Tsjetsjeense, Afrikaanse zijde niet geteld....

2) mogen we aub kritisch blijven tegenover de manier waarop onze en Europese politici alle menselijkheid weghalen uit het vluchtelingenbeleid?

Na het Europees overleg over een gemeenschappelijk vluchtelingenbeleid had premier Balkenende het alleen over “bescherming van buitengrenzen, veiligheid en controle”. Daarmee bevestigde hij het vijandbeeld, de beeldvorming en stemmingmakerij als zouden alle asielzoekers gevaarlijk zijn, potentiële misdadigers zeg maar. ...”

Marieke Demeester, Elfnovembergroep Kemmel, tijdens de afsluitingsavond van 10 november

“Terwijl morgen het einde van de Eerste Wereldoorlog herdacht wordt, zullen in Fallujah in Irak mensen sterven in een oorlog die even zinloos is en even brutaal als de Eerste Wereldoorlog.

Ik kom uit Kemmel, uit de frontstreek die compleet verwoest werd in die oorlog en waar iedereen, vroeger of later, moest vluchten. Morgenavond zullen we in de televisie waarschijnlijk beelden zien van beide “evenementen”. Dood en verwoesting in Fallujah en vriendelijke, kleurrijke beelden van 11 novemberherdenkingen. Ik weet hoe het in Ieper zal zijn morgen. Een herdenkingsdienst in de kathedraal, een plechtige Last Post, veel volk op straat, Britten vooral met de poppie in het

knoopsgat, en files in de chocoladewinkels waar de chocoladen helmpjes vlot over de toonbank zullen gaan.

Ik moet eerlijk zeggen dat deze herdenkingen mij nauwelijks aanspreken en dat ik vroeger ook helemaal niet geïnteresseerd was in de Eerste Wereldoorlog. Tot ik begon te luisteren naar de verhalen van mensen die het meegemaakt hadden. De verhalen van angst en van pijn, van honger en kou, van het gevaar en de vlucht en de vernedering omdat je “niemand” meer bent. Op dat moment kwam het besef dat dit leed niet vergeten mocht worden. Daarom werd in 1977 in Kemmel de Elfnovembergroep opgericht. We merkten dat zoveel jongeren uit de streek helemaal niets wisten van wat in de Eerste Wereldoorlog in hun eigen streek gebeurd was. We moedigden hen aan om bejaarden te bezoeken die de oorlog meegemaakt hadden. Wat die oude mannen en vrouwen vertelden raakte de jongeren diep en we besloten dat we deze verhalen in een boek moesten uitgeven. We gingen nog een stap verder: er groeide ook een theaterstuk uit dat gespeeld werd door zo'n zestig amateur-toneelspelers, die begeleid werden door beroepskrachten. Wannas Vandevelde voor de muziek, want er werd veel gezongen in het stuk, François Beukelaers voor de regie en Lea Daan voor de choreografie. We speelden niet alleen in Kemmel (de première ging door op 11 november 1978), maar onder meer ook drie keer in het Paleis voor Schone Kunsten in Brussel.

Zowel het boek als het theater hadden een enorme weerklank. Het was het begin van de belangstelling voor de gewone man en de gewone vrouw in de Eerste Wereldoorlog, de aanzet voor een nieuwe benadering van '14-'18 zoals die nu bijvoorbeeld in het In Flanders Fields museum in Ieper te zien is.”

Schepen Bob Van Steenberghe tijdens de Dodenherdenking van 11 november te Eppegem

Hij wees op de gelijkenissen tussen de waanzin van de oorlog die ons land in de vorige eeuw tweemaal teisterde en de vele plaatsen in de wereld waar vandaag nog steeds dezelfde waanzin toeslaat. Hij noemde de twee tentoonstellingen: 'Vluchten is van alle tijden' van Aziz en De Semse in de bibliotheek van Zemst en 'De eerste wereldoorlog in documenten' van Open Oog in de parochiezaal van Eppegem. Beiden toonden aan waartoe mensen, zowel soldaten als burgers, mannen, vrouwen en kinderen, herleid worden wanneer de waanzin van fanatisme en oorlog toeslaat. “Dezelfde sfeer van angst, repressie, dood en vernieling die ons land en vele andere Europese landen kenden in 1914-18 en 1940-44/5 heerst vandaag op meerdere plaatsen in de wereld. Er is niets veranderd. Vandaag vallen bommen op Falujah in Irak, woedt in Ivoorkust en in oostelijk Congo een niets of niemand ontziende burgeroorlog. En zoals Zemstse mensen vluchtten in alle richtingen, komen vandaag in ons land vele haveloze mensen toe die op de vlucht zijn voor het geweld waarmee ze bedreigd worden in hun landen van herkomst. Om deze redenen mag de herinnering aan wat ons overkwam niet verloren gaan en moet de fakkel die de vredeswens symboliseert, doorgegeven worden van generatie op generatie.”

Roger Van Kerckhoven, plaatselijk historicus, verwoorde zijn indrukken over vluchtelingen van nu in een gedicht:

‘De Stem’

Je hebt mijn roots geroofd
in naam van holle woorden
mijn mond gesnoerd
mijn hart verbrand

ik ben beginnen dolen
door een verloren vaderland

ik heb mijn roots verlaten
omdat het zo niet verder kon
mijn hemel en mijn paradijs gedroomd
in verre streken
waar ik eindelijk komen kon

ik ben uit een droom ontwaakt
belazerd en belogen
wat maakt het uit dat hier
de prikkeldraad is opgeblonken

vluchten kan niet meer
ik ben veilig opgesloten
tot een dossier geformuleerd
dat alleen nog kan hopen
op wat ik al lang verloren ben

Mijn ogen zijn vergrijsd
door maandenlang vergeefs te wachten
op iets dat eindelijk komen moet

mijnheer wat zijn mijn rechten

ik heb mijn roots verloren
in een rijk en edel land
waar zoveel leiders huilen
in naam van menselijkheid
voor volk voor vrijheid en voor recht

neen ze zullen mij niet horen
in hun kooi van glas

het is voorbij voorgoed besloten
adieu mijn schone prikkeldraad

ik heb geen ticket betaald
'k mag gratis reizen
bedankt mijnheer
je hebt mijn ziel vermoord.

Bedankingsbrief aan de gemeente Zemst

Zemst, 2004-11-14

College van Burgemeester en Schepenen
De Griet 1
1980 Zemst

Geachte heren van het College

Toen de vzw's AZIZ en De Semse, via bemiddeling van schepen Bart Nobels, met het voorstel kwamen om een tentoonstelling in te richten onder de titel 'vluchten is van alle tijden', heeft u het genereuze gebaar gemaakt om logistieke ondersteuning te geven en de Werkliedendienst in te schakelen.

U heeft bovendien veel belangstelling getoond voor de openings- en afsluitingsavonden van de tentoonstelling.

Schepen van Steenberghe heeft een ontroerende opvolging gegeven door tijdens de dodenherdenking van 11 november te Epepegem te verwijzen naar het thema van de tentoonstelling en de waanzin van oorlog, en niet alleen de voormalige vluchtelingen van Zemst maar ook de huidige vluchtelingen van diverse landen die o.a. hier in Zemst aanbelanden, te vermelden.

Het OCMW van Zemst heeft 400 exemplaren van de brochure van de tentoonstelling bij zijn klanten verspreid en de voorzitter was aanwezig bij de afsluitingsavond.

Zes basisscholen van Zemst hebben in totaal 194 leerlingen naar de tentoonstelling laten komen. Al deze kinderen en hun leraars kregen toelichting van Roger Van Kerckhoven en van Josée Goethals en ontvingen een gratis exemplaar van de brochure van de tentoonstelling.

De bibliotheek van Zemst richtte een informatiestand over vluchten en vluchtelingen in, gaf aan de klantendag van de bibliotheek een multicultureel accent en organiseerde een seniorenmiddag rond de tentoonstelling.

De vereniging Open Oog maakte in zijn tentoonstelling over de Eerste Wereldoorlog gebruik van affiches die door AZIZ aangebracht werden.

Al met al heeft de tentoonstelling 'vluchten is van alle tijden' een mooie vorm van samenwerking en toenadering in de gemeente Zemst tot stand gebracht.

In naam van de beide organisaties danken wij u allen die hebben meegewerkt, voor de steun en belangstelling.

Vriendelijke groeten

Agnes Cruysweegs
Voorzitter

Josée Goethals
secretaris